

**ИЗВЕШТАЈ О РАДУ
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА У СМЕДЕРЕВУ
за 2025. годину**

Смедерево, март 2026. године

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ У СМЕДЕРЕВУ

Историјски архив у Смедереву је најмлађи архив у Републици Србији. Своју делатност, заштиту архивске грађе на подручју града Смедерева, обавља од 6. августа 1992. године када је основан Одлуком Скупштине Општине Смедерево. До оснивања Историјског архива у Смедереву, рад на прикупљању, сређивању, обради и заштити архивске грађе, настале у смедеревском крају, обављао је Историјски архив Пожаревац. Процес преузимања архивске грађе од пожаревачког архива трајао је 2 године. Званични рад смедеревског архива почео је 2. јула 1994. године. По доношењу Одлуке о оснивању, Историјском архиву у Смедереву дата је на коришћење зграда у заштићеној зони Смедеревске тврђаве у улици Краља Петра, површине 580м² грађена по пројекту архитекте Михајла Вулчевића. Данас, након три деценије од оснивања, Историјски архив у Смедереву располаже са 184 фондова, односно 1.537,6 м архивске грађе која обухвата период XIX и XX века, 4 збирке, међу којима су најзначајније Збирка разгледница са приказима Смедерева са почетка XX века и Збирка фотографија са ретким портретима припадника династије Обреновића и Карађорђевића. Осим књига протокола (рођених, венчаних и умрлих), по значају се посебно издвајају фондови: Начелство округа смедеревског (1839-1922), Начелство округа подунавског – Смедерево (1890-1900), Суд округа смедеревског–Смедерево (1838-1915), Смедеревска задруга АД–Смедерево (1887-1949), Изванредни Комесаријат за обнову Смедерева (1941-1944) и лични фонд Милана Јовановића Стоимировића. Архивска грађа се чува у три депоа и то: у депоу величине 300м² који се налази у склопу седишта Историјског архива и у два депоа величине од по 500м² који се налазе у згради „Монопола“.

Историјски архив поседује и специјализовану библиотеку која је као таква регистрована 2014. године и располаже са фондом од 3069 публикација. Фонд је формиран селективно, а посебно се придаје значај набавци књига и часописа који имају за тему прошлост Смедерева и околине. Библиотека архива има задатак да корисницима архивске грађе пружи информације о архивској грађи која је предмет њиховог истраживања. Библиотека је смештена у читаоници архива, и може да

прими преко 100 посетилаца на изложбама и предавањима, која се, такође, приређују у овом простору.

Историјски архиву у Смедереву је своју делатност у 2025. години обављао са следећом структуром запослених: укупно 6 запослених, од тога 3 запослена са ВСС (директор, архивиста-приправник и организатор културних активности), 1 запослен са ВС (виши архивски помоћник), 2 запослена са ССС (архивски помоћници).

*

СЛУЖБА ЗА ЗАШТИТУ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ У АРХИВУ

Највећи део делатности Историјског архива реализује се преко службе заштите архивске грађе унутар архива. Ова служба евидентира, преузима, чува, класификује и систематизује архивску грађу, истражује је и чува њен интегритет. Архивска грађа подразумева сав изворни и репродуковани (писани, штампани, фотографисан, филмован, фонографисан) документарни материјал настао у процесу рада правних или физичких лица, а који има трајну друштвену, научну и културно-историјску вредност. Сврха грађе је да послужи као доказно средство, културно добро и извор сазнања о прошлости. Архивски фонд чине сви архивски документи који су органски настали пословањем одређеног органа власти, установе, предузећа, организације, породице или личности.

У оквиру своје делатности која подразумева преузимање, чување, одржавање, сређивање, обраду и објављивање архивске грађе у Историјском архиву у Смедереву је током 2025. године настављено сређивање фондова. У претходној години је сређен архивски фонд Центар за коришћење Смедеревске тврђаве.

Савремени архивистички стандарди нарочито подразумевају предузимање мера и активности у погледу дигитализовања архивске грађе, које представљају како мере заштите исте, тако и претварање грађе у облике доступније потенцијалним истраживачима. Дигитализација архивске грађе донела је нови приступ архивима и значајно је унапредила архивистичку праксу, постала је начин заштите архивске грађе и начин који омогућава отворенији приступ фондовима и збиркама.

Током 2025. године Историјски архив у Смедереву је постао богатији за још један архивски фонд. У питању је архивска грађа ствараоца и имаоца ЈП Дирекција за изградњу, урбанизам и грађевинско земљиште, са седиштем у Смедереву, која обухвата архивску грађу, **пројектну документацију**, за период од 1966. до 2016. године, у количини од 104 дужних метара односно 834 кутија.

У претходној години Историјски архив у Смедереву је откупио и две старе фотографије-разгледнице и то (Разгледница Semendria – Hafenbild, слика луке из Великог рата и Разгледница Semendria – Gefangene Serben, слика српских заробљеника из Великог рата. С обзиром да наведених предмета није било у архивској грађи која се чува у Историјском архиву у Смедереву, а имајући у виду чињеницу да је понуђена откупна цена у складу са вредношћу предмета директор установе је донео Одлуку да се исти откупе, јер они могу имати велики значај за истраживаче који се баве историјом Смедерева и за богаћење Збирке фотографија.

Како архиви представљају специфичну установу културе, која у својој основној делатности делимично обавља послове налик пословима државне управе, служба за заштиту грађе у архиву издаје оверене фотокопије одговарајућих докумената из архивске грађе, а на захтев физичких и правних лица и државних органа. Током дванаест месеци 2025. године примљено је 125 захтева физичких и 157 захтева правних лица, решено је 215 предмета док је 67 остало нерешено. По основу тих захтева издато је 370 копија докумената. Решавани су захтеви физичких лица везани за грађевинску документацију (пројекти, грађевинске и употребне дозволе). По службеној дужности настављена је сарадња са државним органима и установама као што је служба Градске управе (Одељење за урбанизам, Матична служба, Одељење имовинско-правне службе и друге), Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање (Београд и филијала Смедерево), Виши суд, и други.

Као и претходних година, служба за заштиту архивске грађе у архиву је и током 2025. године пружала стручну помоћ истраживачима и другим заинтересованим појединцима приликом истраживања и проучавања архивских

фондова. За истраживање су највише коришћени: фондови верских установа и организација (матичне књиге рођених, венчаних и умрлих), монографије разних организација, фонд „Наш глас“ фонд Комесаријата за обнову Смедерева, и друго. Архиву се прошле године обратило 15 истраживача, који су у истраживању провели 89 радна дана. Рад са истраживачима као и остала културно-научна делатност (предавања, промоције књига, радионице итд) која подразумева окупљање више људи на једном обављала се у просторијама Историјског архива.

*

СЛУЖБА ЗА ЗАШТИТУ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ВАН АРХИВА

Спољна служба Архива, (заштита архивске грађе и регистратурског материјала ван архива) у претходној години је, у складу са својим законским овлашћењима вршила стручни надзор над архивирањем, чувањем, стручним одржавањем и одабирањем архивске грађе, као и излучивањем безвредног документарног материјала који се налази ван архива и налагала сопственицима и корисницима тих добара предузимање мера за отклањање утврђених недостатака у заштити архивске грађе и регистратурског материјала.

Служба је обављала обилазак регистратура које стварају регистратурски материјал и архивску грађу, вршила идентификацију и евидентирање архивске грађе и проверу услова чувања, а са посебном пажњом је вршила контролу над поступцима излучивања безвредног документарног материјала непосредним увидом на терену, пружајући неопходну стручну помоћ ствараоцима и имаоцима архивске грађе:

Служба је поводом примене новог Закона о архивској грађи и архивској делатности пружала стручну помоћ регистратурама и у поступку измене и допуне већ постојећих Листи, као и израде нових Листи категорија документарног материјала са роковима чувања у поступку давања сагласности на исте, као и код

вођења архивске књиге. Служба је издала 19 Сагласности на Листу категорија архивске грађе и документарног материјала, 13 Налога за Исправку Листе категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања.

Служба је учествовала, у складу са Законом о архивској грађи и архивској делатности, у поступку издавања одобрења за уништавање издвојеног безвредног документарног материјала код 11 Ствараоца и имаоца архивске грађе и документарног материјала од којих су 4 републичких и 7 локалних. Током 2025. године уништено је 365,6 дужних метара безвредног документарног материјала.

*

БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАТИВНА, ИЗЛОЖБЕНА И НАУЧНА ДЕЛАТНОСТ

Библиотека Историјског архива је специјализована библиотека затвореног типа. Фонд библиотеке усмерен је на општу и завичајну историју и сродне науке. Рад у библиотеци се одвија према стандардима за специјалне библиотеке и Закону о библиотечној и архивској делатности. Фонд библиотеке чине монографске публикације: енциклопедије, речници, приручници, монографије, и серијске публикације које чине часописи и новине. Фонд тренутно поседује укупно 3069 публикација.

*

У јануару 2025.године Историјски архив у Смедереву је, у оквиру обележавања Светосавских свечаности, промовисао књигу Милана Мицића, историчара, књижевника и генералног секретара Матице српске и Ференца Немета, редовног професора на Учитељском факултету у Суботици Универзитета у Новом Саду,

"Бранковићи-два есејистичка погледа" која је изашла у издању Историјског архива у Смедереву.

Књига се бави породицом Бранковић која је од свих српских феудалних породица најдуже била присутна у српској историји у вековима када је пропадао српски средњовековни свет у борби за наслеђе Немањића и надирућом турском војском.

У књизи се даје осврт на мађарску историографију, угарске повеље, писма и извештаје који се односе на Бранковиће и Смедерево.

Током Светосавских свечаности суграђани су могли да погледају композиције смедеревског сликара Јована Мартиновића изложене у излогу Историјског архива у Смедереву. На изложеним сликама приказано је средњовековно Смедерево, Смедеревска тврђава, деспот Ђурађ и деспотица Јерина. На композицијама аутора чести су средњевековни мотиви, штитови, старословенска слова.

У мају 2025.године Историјски архив у Смедереву је узео учешће у раду Скупштине Архивистичког друштва Србије која је одржана у Архиву Југославије.

У јуну 2025.године обележено је осамдесет четири године од експлозије муниције у Смедеревској тврђави на простору испред Историјског архива у Смедереву, у Улици Краља Петра Првог број 2. Изложба је реализована под називом „Када су часовници стали“. Фотографије и документа које се тичу једне од највећих трагедија у вишевековној историји овог града, донеле су нам визуелну причу о познатој смедеревској породици Трифуновић и њиховом страдању током велике експлозије 1941. године. Изложба сведочи и о њиховом животу пре катастрофе — о свакодневици, радости, али и дубокој вези са градом и заједницом. Само два месеца након капитулације Краљевине Југославије у априлском рату 1941. године, Смедерево је доживело једну од већих катастрофа у својој вишевековној историји. Несрећа је била огромних размера. Најпре је дошло до експлозије пушчане муниције, а потом су уследиле експлозије муниције за тешка оружја. Детонација је била тако страховита да је град утонуо у потпуни мрак. Тачан број људских жртава до данас је остао неутврђен и креће се у распону од 485, колико је уписано на плочама спомен-костурнице, до 2500 по претпоставкама појединих хроничара.

Током јула 2025.године испред Историјског архива у Смедереву постављена је изложба „Тишина струје“ аутора Јелене Градимира, посвећене животу, раду и наслеђу једног од највећих умова у историји човечанства Николи Тесли. Ова јединствена поставка осветљава мање познате аспекте Теслиног стваралаштва повезујући причу проналазача са истицањем универзалних, моралних начела. Она кроз Теслин лик и дело оснажује човека да мисли, ствара и преиспитује свет око себе.

Јелена Градимира рођена је априла 1989. године у Смедереву, где је завршила основну школу и Гимназију. Основне и мастер студије завршила је на Грађевинском факултету Универзитета у Београду на одсеку за конструкције. Носи уопште диплому Согецу школе из Јапана, коју је потписала Акане Тешигахара. Посебно задовољство налази у споју филозофије и уметности и сматра да свака особа може имати више каријера и безусловно ослободити своју креативност кроз континуирано учење у сфери онога што је занима. Својим свестраним приступом – који обухвата инжењерство, дизајн и уметност, као и алтернативну медицину, терапију и филозофију – усмерава стечена знања ка индивидуалном и општем напретку.

У програму и реализацији туристичко-привредне манифестације „Смедеревска јесен“ у септембру 2025.године Историјски архив у Смедереву је учествовао са монодрамом „Искра“ коју је извела Маја Колунџија Зорое.

Монодрама "Искра" , је прича о животу и делу Николе Тесли, из визуре његове мајке Ђуке. Базирана је на историјским чињеницама, писмима, сведочењима и проткана емоцијама и личним доживљајем једне мајке.

Желели смо да гледаоци, кроз представу, сазнају чињенице о Теслином пореклу, али и доживе амбијент и емоцију породице, времена, родног краја једног од највећих умова у људској историји али и да им се предочи још један начин на који се архивска грађа може презентовати.

Такође, поводом 138. Смедеревске јесени у излогу Историјског архива у Смедереву постављена је изложба са називом "Град домаћин". На изложби су приказани оригинални постери, плакати и програми ове манифестације из шездесетих година XX века.

Историјски архив у Смедереву је у октобру 2025.године био домаћин изложбе Икона учесника иконописачке колоније, одржане у Конаку цркве Светог Ђорђа у Јасенку. Ова јединствена поставка осветљава аспекте уметничког стваралаштва повезујући причу уметника са универзалним, моралним начелима.. Од оснивања, Историјски архив у Смедереву је активно радио на прикупљању, заштити и представљању важних докумената, који сведоче о богатом и разноликом наслеђу овог простора.

Током октобра 2025. године колектив Историјског архива у Смедереву је заједно са колегама архивистима и архивским помоћницима других Архива из Републике Србије имао стручну посету Државном архиву у Трсту и Покрајинском архиву у Копру. Кроз стручну дискусију која се водила током посета упознали смо се са начином рада, организацијом служби у поменутиим институцијама, начином обраде документације која има трајни рок чувања и степеном дигитализације архивске грађе која представља један од највећих актуелних изазова који се налазе пред архивима и највиши вид заштите архивских докумената.

Домаћин у Покрајинском архиву Копер (Archivio Regionale di Capodistria) била је директорка Нада Чибеј.

Такође, у октобру 2025. године Историјски архив у Смедереву био је домаћин промоције монографије "Национални савет грчке националне мањине 2004-2024" аутора Петра Родифцис Нађа.

Историјски архив у Смедереву био је, у новембру 2025.године, домаћин промоције књиге "Из бележница директора Поште (Последња деценија 20. века)" аутора Радоице Јоцића која је изашла у издању Историјског архива у Смедереву. Ова монографија представља сведочанство о времену које је данас већ део историје, али и даље живи у сећањима оних који су га стварали, градили и преживљавали.

Ове бележнице нису само збир личних записа једног директора; оне су мозаик свакодневног рада, изазова и одлука које су обликовале поштански систем у Смедеревском крају током деведесетих, турбулентних година преломних за читаву земљу. Ово сведочанство је драгоценост не само за стручњаке и познаваоце

поштанског система, већ и за све истраживаче локалне историје, обичаја и свакодневног живота једног града.

У децембру 2025. године у излогу Архива постављена је „новогодишња јелка“ направљена од књига која је била украшена старим фотографијама смедереваца. Инсталација је названа „Успомене“ а идеја је била да се у сусрет празницима сетимо старог Смедерева и његових житеља.

Овим фотографијама, са топлином у срцу призвали смо успомене на време које је оставило траг у нашем граду, у људима, и причама које и данас живе.

Током 2025. године у едицији „Архивски гласник“ чији је издавач Архивистичко друштво Србије, објављен је стручни рад „Историјски архив у Смедереву – након тридесет година“ архивисте Историјског архива у Смедереву Неде Мирић, у којем је представљен рад Историјског архива у Смедереву првих три деценије његовог постојања.

Настављена је интензивна комуникација са Државним архивом Србије и Министарством културе и информисања поводом имплементације и примене платформи АРХИС (јединственог архивског информационог система), Еписарнице и Еархив, чија програмска решења представљају велики корак ка унапређењу архивске делатности кроз примену савремених технологија.

Директор Историјског архива

Неда Мирић